Бадаева А.С., Алиева З.Л-А., Халикова А.Х.

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРА

Белхан тетрадь

1 класс

Нохчийн Республикин йукъарадешаран учрежденешна

Соьлжа-ГІала
АО «ИПК «Грозненский рабочий» – 2023

УДК 372.8
ББК 74.261.4(Чеч.)
Н85

Н85

Нохчийн литература. 1 кл. Къамел кхиорна лерина белхан т**етрадь** / ХIоттийнарш: Бадаева А.С., Алиева З.Л-А., Халикова А.Х. – Соьлжа-ГIала: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2023. – 32 а.

ISBN 978-5-4314-0538-9

Белхан тептарна йукъа догIуш долу тIедахкарш 1-чу классан Iаматца («Нохчийн литература. 1 кл.». Бадаева А.С., Алиева З.Л-А., Халикова А.Х.) нисдина ду. Уьш дешархойн хаарш лакхадахарна, тIедузарна, талларна лерина ду. Амма дукхахдолу тIедахкарш кхолларалли а, къамел кхиоран а балхана лерина далийна.

Халонаш нисйеллачохь дошамех а, интернетах а пайда эца мегар ду.

Федеральни пачхьалкхан коьрта йукъарчу дешаран стандартан лехамашца йогIуш тIейуьзначу «Нохчийн мотт. 1 кл.» Iаматца догIуш а, личностни, метапредметни, предметни жамIашка кхача аьтто беш а ду белхан тетрадь.

УДК 372.8
ББК 74.261.4(Чеч.

ISBN 978-5-4314-0538-9

© АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2023
© Бадаева А.С., 2023
© Алиева З.Л-А., 2023
© Халикова А.Х. 2023
Все права защищены

ЭЛПАШ

1. Дешнаш йуккъера элпаш девдда. Уьш, схьа а лахий, шайн-шайн метте дIайазде.

… рзу

… еза

… о … а

т … ха

… уш

… окхам

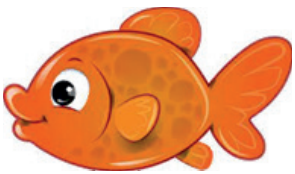

… ара

… иг

… е

ЧI УЬ ЦI КI АЬ ХI КЪ КХ ХЬ

2. Лахахь ма-гайттара дешдакъойх дешнаш кхолла.

Са – саба, сагIа, сара, салти.

Га – _____

Iа – _____

Ко – _____

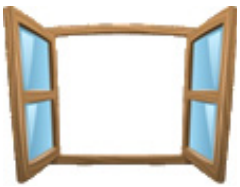

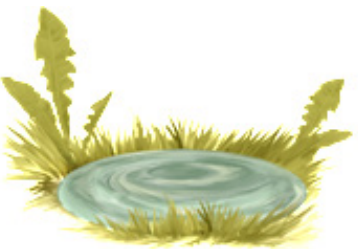

ЧЕХКААЛАРШ, ДАГАРДАРШ

3. Ахь лерина дийширий «Цициг-мициг» цIе йолу дагардар? Нийса жоьпаш билгалдаха лахахь.

1. Цициго ша мичара догIу аьллера?

- ○ Хийистера
- ✓ Дечкера
- ○ ГIалара

2. Дичиг мичахь ду элира цициго?

- ○ Хьуьнхахь
- ○ КетIахь
- ○ Киншка тIехь

3. Хьун хадийнарг хIун йу элира цициго?

- ○ Марс
- ○ Мангал
- ○ Диг
- ○ Урс

4. Диг стенгахь ду элира цо?

- ○ Хьуьнхьахь дицдина
- ○ Хи чу доьжна
- ○ ЦIахь дицдина
- ○ Новкъахь охьадоьжна

5. Хи стенгахь ду элира цициго?

- ○ ХIордах кхетта
- ○ Малхо дакъийна
- ○ Саьрмако дIамелла

6. Малх мичахь бу элира цо?

- ○ Шен цIахь бу
- ○ Iин чохь бу
- ○ Исс лома тIехьа баьлла

4. Дагардарца догIу сурт дилла.

5. Чехкаалар дешаделирий хьоьга? Цу йуккъехь уггар дукха нислуш долу мукъаза элпаш муьлханаш ду? Схьайазде уьш.

_____

6. Суьрташка а хьожуш, хаттаршна жоьпаш дIайазде.

ХIун йу шога – дитт йа стака?

_____

ДIайазде – дитт муха ду,
стака муха ду.

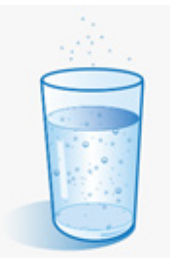

шога _____ _____

ДIайазде – мичахь бу
бажа, жа мичахь ду.

_____ _____

ДIайазде – кIайн ка
муьлха бу, жугIарниг
муьлха бу.

_____ _____

Шоври чу хIун йуьллур йу – кIалд йа нехча?

_____

АГАНАН ЭШАРШ

7. Аганан эшаран цхьадолу дешнаш дайна. ДIайазйе уьш, Iамат тIе а хьожуш.

Кхана, _____, ула, цIака
_____ йогIу Сулим вахьа,
Амма иза _____ ду,
Буьйса, лелла, _____ йу,
Сулим _____ вижна ву,
Сулим _____ наб йеш ву.

8. ХIокху денойн хьалха-тIаьхьалла муха йу? Шен шен рогIехь нийса схьайазде уьш.

тахана ула селхана

цIака

лама стомара кхана

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

9. Суьрташкахь тIехь гайтинчу хIуманийн цIераш дIайазйе.

_____ _____

_____ _____

_____ _____

10. «Мерза наб» бохург хIун ду аьлла хета хьуна? Нийса жоп харжа.

- ○ Дикка садоIуш, чIогIа кхетта наб.
- ○ Багахь кампет а йолуш, кхетта наб.
- ○ Йух-йуха самавуьйлуш йеш йолу наб.
- ○ Чохь мерза хьожа а йолуш, кхетта наб.

ХIЕТАЛ-МЕТАЛЛШ

11. Лахахь долчу суьртаца догIу хIетал-метал дIайазде.

_____
_____
_____
_____
_____
_____

12. Хьуна хаьий кхин хIетал-металлш? Цхьа хIетал-метал йазде лахахь. Хьайна ца хаахь, баккхийчаьрга хатта йа киншкаш тIехь лаха. ХIетал-металца догIу сурт дилла.

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

ТУЬЙРАНАШ

13. «Цхьогаллий, пхьагаллий» туьйранехь пхьагало шен лергаш деха хIунда ду элира? ДIайазде цуьнан жоп.

_____

_____

_____

14. «Маса когаш» хIун бохург ду?

- ○ Беха когаш
- ○ Баккхий когаш
- ○ Сиха когаш

15. «Сема лергаш» хIун бохург ду?

- ○ Даккхий лергаш
- ○ Дика хезаш лергаш
- ○ ХIумма а ца хезаш лергаш

16. Цхьогал муха дийнат лору нохчийн туьйранашкахь?

- ○ ОьгIазе
- ○ ХIиллане
- ○ Кхоьруш

17. «Цхьа буьртиг» туьйранан зингат муха ду ала мегар ду?

- ○ Кхоаме
- ○ Тешаме
- ○ ГIайгIане
- ○ Хьекъале

18. Зингат дийнатийн муьлхачу тобанна йукъадоьду аьлла хета хьуна:

- ○ экха
- ○ хьайба
- ○ сагалмат
- ○ олхазар

19. Зингатах лаьцна хIун хаьа хьуна? Цунах лаций доцца йазде.

_____

_____

_____
_____
_____
_____

20. Хьуна хIун сагалматаш йевза? Лахарчу суьрташна бухахь церан цIераш дIайазйе. Хьайгара кхин цхьана-шина сагалматан цIераш тIейазйе.

_____ _____
_____ _____
_____ _____
_____ _____

21. «Тамашийна йоI» туьйранера йоI муьлхачу хIуманна йуккъера схьайолуш хилла? Лахахь долчу суьрташна йуккъехь нийса жоп харжа.

22. «Тамашийна» йоI туьйранехь муьлха турпалхой бу? Билгалдаккха нийса жоп.

- ○ Нана а, йоI а
- ○ Баба а, йоI а
- ○ Баба а, кIант а
- ○ ЙоI а, циниг а

23. Муьлхачу турпалхочун ду дешнаш? Сизаца хотта.

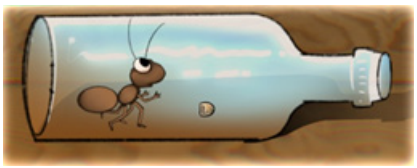

Ва пхьагал, и лергаш ма деха ду хьан? И когаш ма маса бу хьан?

Ва бабиниг, кхин къайла ма йалахьа, бабица йахахьа! Баба ша ма йу!

Хьуна со цу чохь дицлахь а, аьлла, ах буьртиг йуха шарахь баа битира ас.

24. Хьайна хIокху киншки тIехь девзинчу туьйранийн цIераш дIайазйе. Кхин хIун туьйранаш девза хьуна? Кхин шина-кхаа туьйранан цIераш йазйе.

_____

_____

_____

_____

_____

ЙАЗДАРХОША БЕРАШНА

25. «Орга» цIе йолчу байтан могIанаш вовшашца хотта Iамат тIе а хьожуш.

Кхузахь	горга,
ДIогахь	кIорга,
Бурош	йуткъа
ДогIу	къуьйлуш,
Цуьнан	хьийзош,
Йукъ а	Орга.
ТIайн	тIехдуьйлу.
Хих	доьхкараш

26. Цициг муха дийнат ду аьлла хета хьуна? Цунах лаций дийца. Хьайн дийцарехь ахь муьлхачу дешнех падаоьцур бу? Лахарчу дешнашна йуккъехь билгалдаха иштанаш.

○ Тешаме
○ Эсала

- ГIире
- Месала
- Самукъане
- ХIиллане
- Кхоьруш
- Майра
- Малонча
- Жима
- Кура
- Говза

27. «Писулиг» байта тIехь йуьйцург шеран муьлха мур бу? Хьуна шеран муьрийн цIераш йевзий? Лахарчу суьрташка а хьожуш, дIайазйе и цIераш.

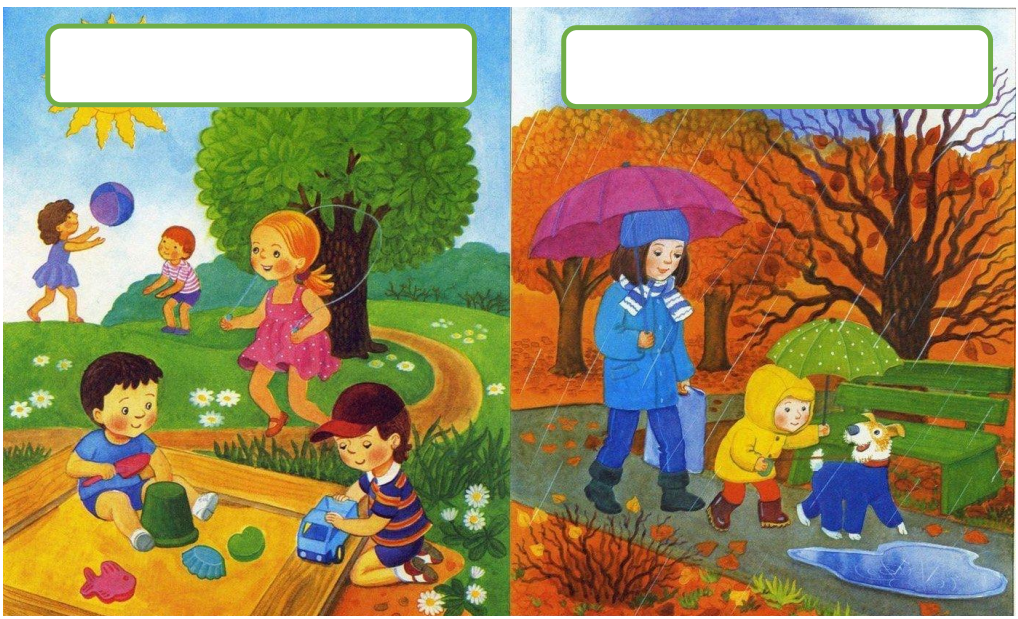

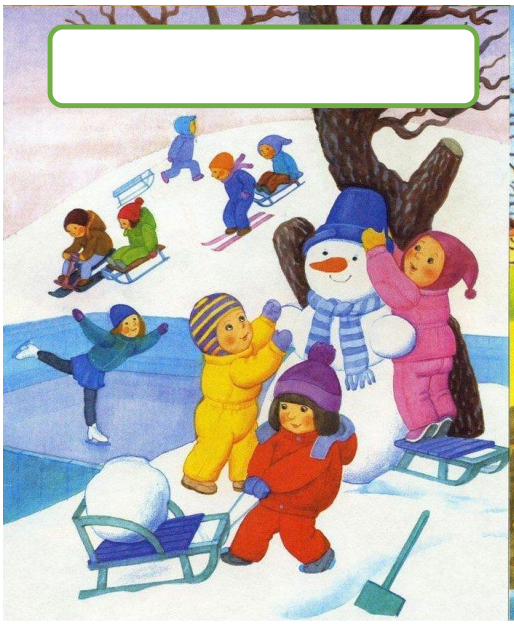

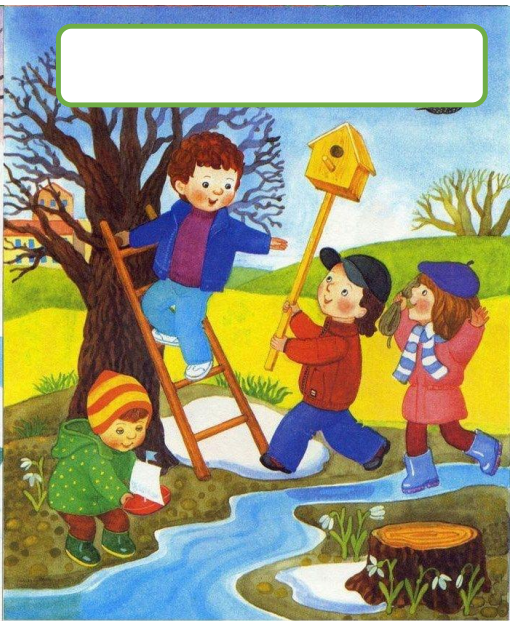

28. ЦІахь лелош долу муьлха дийнаташ девза хьуна? Лахахь дехкинчу суьрташка а хьожуш, дІайазйе церан цІераш.

_____

_____

_____

_____

_____

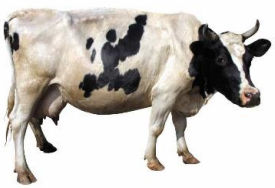

29. Абубакарова ПетIаматан «Дей, буьйсий» туьйран тIехь йуьйцуш йерш хIун цIераш йу? Хьуна хаьий кIиран денойн цIераш? Туьйран тIе а хьожуш, дIайазйе уьш.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

30. Сахьтан дакъойн цIераш йу лахахь дIайазйина. Хьажа муьлхачу декъан хIун цIе йу.

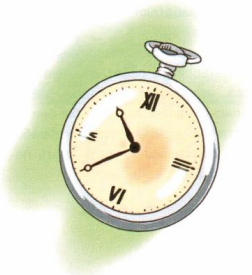

цхьамза
циферблат
терахьаш

31. «Борз» цIе йолчу байтан чулацам муьлханиг бу билгалбаккха.

○ Йуьрта йогIучу барзана газа дуьхьалкхетта. Цо цьнан маIаш кагйина.

○ Борз хилла йуьрта йеана. Бож йаа ойла хилла цуьнан. Амма жIаьло хьуьн чу дIаэккхийна иза.

○ Борз хилла жIаьлица дов даьлла. Цундела цо лардеш долу жа кхоьхьуш Iаш ца хилла иза. Амма бабас эккхийна борз.

32. Лахахь долчу дешнашна йуккъехь барзана ала мегар дерш билгалдаха сиз хьакхарца.

<u>сира</u>, дера, кхераме, оьгIазе, карзахе, экаме, тешнабехке, нуьцкъала, онда, гIийла, самукъане, сингаттме, тамаше.

33. Яшуркаев Султанан «Ларло» байта тIера тIе ца тоьа дешнаш йукъайазде.

_____ йу ЧIирдигехь.
Ду и, ЧIирдиг, хьуна _____,
Уьш йу чIогIа _____,
ЧIирдиг, уьш ма лелайе!
Сирник – цIе йу, и йу _____,
ЦIарах _____, хьоме бераш!

Сирник цергах _____ верг,
Талхош ма ву хьо хьайн _____!
Цергаш цIанйан щетка йу,
Уьш туьканахь шорта йу.

_____, щетка, цергийн паста!
Царах цкъа а хьо _____!
Ахь и _____ лардахь, хьан
Хир йу цергаш, _____ а кIайн.

Аьр вай _____, карладоккхуш,
Вон мел _____ дохковоккхуш:

Варий, ларло _____, хих,
Іамо дагахь _____ стих!

34. Сурташка хьажа. Царах дика гІуллакхаш муьлханаш ду, вонаш муьлханаш ду? Дика гІуллакхаш гойту сурташ баьццарчу къоламца билгалдаха, вонаш гойтурш – цІечуьнца.

35. «ЦІахь йац алахьа...» цІе йолчу дийцаран турпалхой а, цара кхочушдина гІуллакхаш а дІайазде, лахахь ма-гайттара.

❖ Ша цІахь йац ала элира.

❖ Ша пуьташ буттур бац, ша дешархо йу аьлла жоп делира.

❖ Ша пуьташ буттур бац, ша хьуьжаре лелаш ву элира.

❖ Харцдерш дийца ца мега, иза къа ду элира.

❖ Зулпааца ловза йеънера.

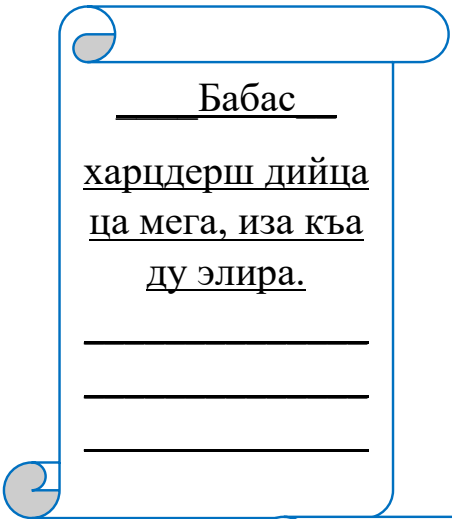

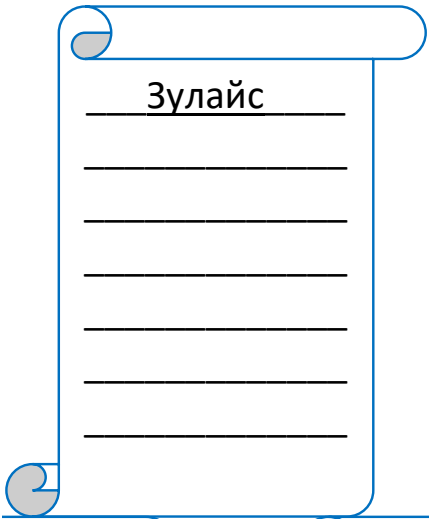

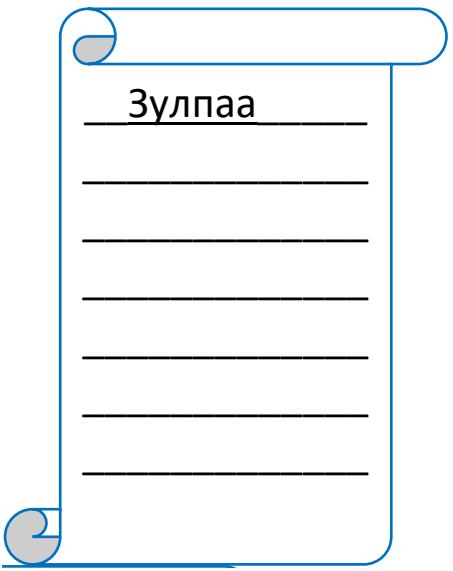

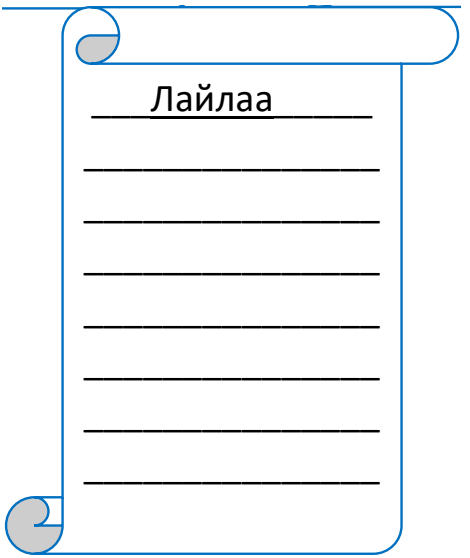

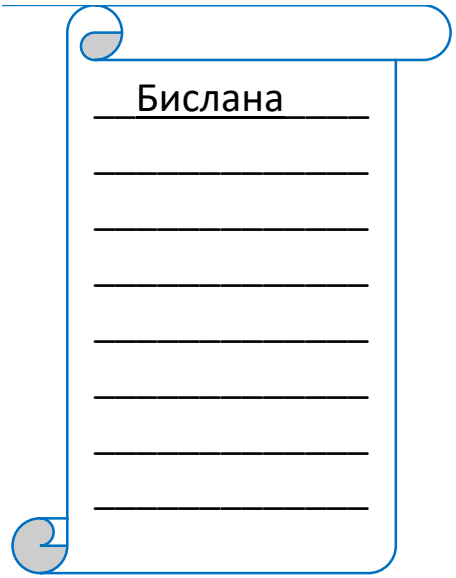

36. Нохчийн маттахь даккхийчу а, кегийчу а хийн цIераш муха йу хьажа. Уьш дагахь латтайе.

Шовда – лаьттара йа лома йуккъера схьадуьйлу цIена хи.

Хи, ахк – доьду хи.

Iам – сецна лаьтта хи.

ХIорд – сецна лаьтта доккха хи.

Iапказ – хIордал доккха а долуш, сецна лаьтта хи.

37. Нохчийчохь долу Iаьмнаш дуьйцуш хезний хьуна? Хьайна девзачу вайн мехкан Iаьмнийн цIераш йазйе.

_____

_____

_____

38. Муьлха алам муьлхачу суьртаца богIуш бу хьажа.

– Хаьн тIе куьйгаш а дехкина, лаьтта кIант.
– Диттан га тIехь, наб кхетта Iаш ву кIант.
– Йуха а хьоьжуш, лаьтта кIант.

39. Аьхкенан сурт дилла.

40. «Маьлхан зIаьнар» байта тIехь хьахийна боцург муьлха шеран мур бу? Шеран муьрийн цIераш дIайазйе.

41. Хьайна бевзачу туьйранийн турпалхойн цIераш дIайазде.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

42. «Муха кхиъна туьйранаш» байт йазйинарг мила ву?

- ○ Ахмадов Муса
- ○ Юсупов Іаьзим
- ○ Мамакаев Эдуард
- ○ Батаева Хеда

43. Лахарчу суьрташна тIехь йолчу садолчу хIуманех хIун олу? Церан массеран а цIераш дIайазйе.

44. ЭтмаьIиг муьлхачу дийнатийн тобанна йукъайоьду?

- ○ Акхарой
- ○ Сагалматаш
- ○ Олхазарш

45. «ЭтмаьIиг» байтан тIе ца тоьу дешнаш тIейазде Iамат тIе а хьожуш.

ЭТМАЬИГ

ЭтмаьIиг,
ЭтмаьIиг,
Йац _____ йоцуш
Кертан _____.
Арабаккха
Корта _____,

_____ суна
МаІаш _____.
_____ хьуна
Бецан _____,
_____ лур бу
Шекар _____.
_____ веъча,
Хьо _____:
Арайала
_____ чукхайкха

46. «Кхо цициг» туьйранан хаттаршна жоьпаш ло.

1) Муха беснаш долуш дара кхо цициг?

○ Іаьржа, мокха, цІен
○ Іаьржа, сира, кІайн
○ Сира, можа, сийна

2) Хьанна тІаьхьадевллера цициган кІорнеш?

○ Дехкана
○ Котамна
○ Зингатна

3) УьйтІахь кхин хІун гира кхаа цициг кІорнина?

○ Москал
○ Бад

○ ГІаз
○ ЖІаьла

4) Хи чохь ловзуш хІун гира цициган кІорнешна?

○ кІеза
○ полла
○ чІара
○ ча

47. «Цхьаьна» дийцаран турпалхойн цІераш дІайазйе.

_____
_____
_____
_____
_____

48. ДоттагІашца цхьаьна хІун дика гІуллакхаш дан йиш йу? Лахахь дІайазде.

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

49. Лахахь долчу дешнашна йуккъера аьхкенца догIуш дерш билгалдаха сиз хьакхарца.

Довха денош, шийла Iуьйре, ша бина, гIаш оьгу, баьццара бай, хаза зезагаш, можа гIаш, бераш ловзу, стоьмаш кхуьу, деха денош, хитIахь луьйчу, садаIа доьлху, лаймижаргаш, заза доккху, аьхкенан каникулаш.

50. «TIекхечи аьхке» цIе йолу жима дийцар хIоттаде, лакхахь далийнчу дешнех пайда а оьцуш.

Чулацам

Элпаш 3
Чехкааларш, дагардарш 5
Аганан эшарш 8
ХIетал-металш 10
Туьйранаш 11
Йаздархоша берашна 15

Учебное издание

**Бадаева Айшат Салауддиновна, Алиева Зарина Лом-Алиевна,
Халикова Асет Хусаиновна**

ЧЕЧЕНСКАЯ ЛИТЕРАТУРА

**Рабочая тетрадь
к учебнику А.С. Бадаевой, З.Л.-А. Алиевой, А.Х. Халиковой
«Чеченская литература. 1 класс»**

Редактор Бураева Т.И.
Верстальщик М.С. Астомирова
Технический редактор С.В. Дзагаева
Корректор А.Т. Бицалова

9 785431 405389

Подписано в печать 12.02.2023. Формат 70x90 1/16. Бумага офсетная.
Печать офсетная. Гарнитура SchoolBookC. Усл.-печ. л. 2,34.
Тираж . Заказ .

АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий»
364000, ЧР, Грозный, ул. Санкт-Петербургская, 12/35